

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Gymnázium, Brno, Slovanské náměstí 7
Šablona:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Název projektu:	Inovace výuky na GSN prostřednictvím ICT
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0940
Autor:	Kamila Novotná
Tematická oblast:	Latinská gramatika: Lexikologie a lexikum
Název DUMu:	XV. Základní pojmy z antické literatury a literární teorie
Kód:	VY_32_INOVACE_LA.2.15
Datum:	26.4.2013
Cílová skupina:	Žáci středních škol
Klíčová slova:	literatura řecká – literatura římská – řečnické figury
Anotace:	Tento dokument je lexikálním minimem pro středoškolskou filozofii. Uvádí původy většinou řeckých slov z této oblasti.

Obtížnost: *** (z možných *****)

Časová náročnost: 1 vyučovací hodina nikoli souvisle

XV. Latinské a řecké pojmy z oblasti literatury a literární teorie

zj, z období starověkých literatur

ŘECKÁ LITERATURA

Předattické a attické období

literatura	z l. littera,ae,f. = písmeno; dosl. co bude "psáno"
aiódové	term. dosl. Pěvci z ř. ado, aido = zpívám
r(h)apsódové	term. Z ř. raptó = šiji nebo rabdos = hůl
	(vysv.: buď "sešivaly kousky různých veršů, témat, nebo že se při recitaci opírali o hůl)
Músaion	škola založená Sapfou; dosl. dům Múz
attický	Attika = kraj kolem Athén; v lit. období, kdy byli
	Athéňané na kulturním vrcholu mezi ostatními kmeny
attičtina	nářečí řecké zj. pro filozofii a politologii
epos	term. dosl. = slovo; první evropský literární žánr

epický	týkající se eposu, výpravný; dnes: rozvláčný
metrum	princip antické poezie - veršový/versifikační systém
móra	základní doba potřebná k vyslovení jedné krátké slabiky
daktyl	druh čtyřdobé stopystopy: dlouhá slabika + dvě krátké slabiky —UU
spondej	druh čtyřdobé stopy: dvě dlouhé slabiky ——
trochej	druh třídobé stopy: dlouhá + krátká slabika
hexametr	nejstarší druh antického verše o 6 stopách. Daktyly a/nebo spondeje;
	6. stopa může mít trochej
daktylský hexametr	v 5.stopě povinně daktyl: př.: —UU/—UU/—UU/—UU/—UU/—^
poezie	term. ř. poiésis
mýtus	term.ř. mýt(h)os; dosl též slovo; bájně vyprávění s pravdivým jádrem
mýt(h)ický	náležející k mytologii; dnes bájný
fýsis	přirozený, a tedy dokonalý stav literárního žánru i konkrétního díla; obecně přirozenost
iónština	nářečí řecké;zj. Pro eposy a historiografii (<i>čti:ijo-</i>)
Iónové	příslušníci kmene Iónů ve stf. pásu záp. Pobřeží Malé Asie, přes Egejské moře na ř. pevninu
aiolština	nářečí řecké;zj.pro sólovou lyriku
Aiolové	příslušníci kmene Aiolů na sev.vých.řeckého prostoru, centrem Aiolů ostrov Lesbos
dórstina	nářečí řecké, zj. pro sborovou lyriku
Dórové	příslušníci kmene Dórů v kiž. Pász řeckého prostoru, tj. Jižní pobřeží Malé Asie, přes Krétu až na již. polovinu Peloponésu
homérská otázka	problémy spjaté s osobou i dílem Homéra
retrospektiva	dosl. pohled zpět z l. retro = zpět + specto, are = pozoruji
archetyp	původní typ např. lidské povahy, z ř. arché = zde počátek + ř. typos = druh
Ílias	název eposu; báseň o Íliu, z ř. Ílion = Trója
epický kyklos/ cyklus	řec./latinský pojem: soubor eposů na totéž téma
thébský kyklos	soubor děl/eposů týkající se města Théby
tímé	čestnost a statečnost v boji, etická kategorie (u Homéra)
t(h)eogonia	zrození bohů; výklady o bozích
díké	spravedlnost, etická kategorie (u Hésioda)
lyrika	zpoč. Jen poezie doprovázená strunným nástrojem - lyrou: tedy jen mélika = sólová poezie, popř. i sborová = chórická lyrika
dithyrambos	pův. píseň k oslavě Dionýsa; zárodek dramatu
epinikion, epinikos	píseň oslavující vítěze v závodech
hymnus	oslavná báseň zpočátku na boha
iambická poezie	ř. iambos; druh stopy, v antice krátká slabika následovaná dlouhou; zpoč. Nepatřila
	zpoč. nepatřila k lyrice

elegická poezie	měla nejbliže k epice, různou tematiku; jako žalozpěv chápana až od římského období, zj. vlivem Ovidia.
elegie	viz elegická poezie
anakreontika	básně oslavující ženy, víno, zpěv. Dle básníka Anakreonta
epigram	ř. epi = na + ř. gramma = písmeno; zpoč. jakýkoli nápis, teprve časem žánrová forma
elegické distichon	u literárního epigramu: dvojverší elegické distichon
elegické distichon	dvojverší, obvykle hexametr a pentametr
pentametr	obvyklé schéma: —UU/ —UU/ —/—UU/—UU/—
epit(h)eton constans	obvyklý básnický přívlastek k mytologické postavě; např. Achilles rychlonohý, Héra volooká
drama	vl. jednání; v antické literatuře
tragédie	vl. "kozlí zpěvy" dle vedoucího sboru, co měl přes sebe vydělanou kůži kozla
komedie	z ř. kómos = průvod (obecně)
rétorika	teoretická nauka o řečnictví
dopis	samostatná žánrová forma v antice
Helénistické a římské období řecké literatury	
koiné	obecná řečtina (zjednodušená ionština s attičtinou; světový jazyk č.1 dík Alexandru Vel.
helenizace	pořečtění, vliv řeckého světa na ostatní národy
helénismus	období od zabrání Egypta Římem po smrt Alexandra Velikého
alexandrijské období	totožné s helénistickým obdobím; protože vede egyptská Alexandrie
Múseion	název "vědeckého střediska", "akademie věd" v Alexandrii včetně sbírek > muzeum
neoterikové	"novátoři", tzv. učení básníci v helenistickém období
epyllion	žánrová forma: malý epos
bukolská poezie	básně nejčastěji o pastýřích; dosl. búkolos = pastýř
bukolická poezie	totéž
eidyllion	nejen žánrová forma: obrázek (ze života) > idyla
arkadská krajina	krajina řecké Arkádie zůstala stranou vývoje; představuje poklid, spojena s idylou
aition	žánrová forma: původ, báseň o původu kultů, obrazů, slov aj.
genre	čti: žánr; žánrová forma
mimos	hraná divadelní forma provozovaná v Řecku i Římě; přisprostlá - lascivní
atticismus	reakce na koiné; snaha psát zase čistou attičtinou
diatriba	populárně filozofické výklady
kánon	"žebříček popularity"; např. kánon lyriků (nejčastěji počet 10 autorů daného žánru)
menipská satira	žánrová forma dle autora Menippa, psána formou prozimetru
prozimetron (-um)	střídání a míšení prózy a poezie

ŘÍMSKÁ LITERATURA

carmen	píseň, báseň , ale i stylově propracovaná próza
carmina	totéž, jen v plurálu
atellana	malá dramatická žánrová forma s typickými postavami; veselá
personae Oscae	typické postavy atellany převzaté později italskou komedií dell' arte
alba	seznamy úředníků na zabílených dřevěných deskách (albus = bílý)
acta	záznamy úředních jednání
fasti	seznamy úředních dnů, později celoroční kalendář
annales	události každého roku
annalisté	historici popisující události rok po roce
humanitas	"ušlechtilé lidství" etická hodnota popsána Ciceronem
poetae novi	"noví básníci" skupina básníků v čele s Catullem
řeč	konkrétní žánrová forma; má více druhů: politická, soudní, oslavná
polyhistor	znalec mnoha vědních oborů
acta diurna	obdoba našich novin
satira	samostatná dokončená žánrová forma teprve u Římanů, zde teprve typický úsměšek
palliáta	komedie z řeckého prostředí v Římě
togáta	komedie z římského prostředí
kothurnata/crepidata	tragedie z řeckého prostředí v Římě
praetexta	tragedie z římského prostředí
graecismy	řecká slova v latině
mos maiorum	mrav, zvyk předků; soubor morálních zásad stanovil Cato Censorius
suasoriae	druh řeči (deklamace) laděný psychologicky; reakce historických a mytologických postav v nejistých situacích
controversiae	simulace soudních debat z protikladných pozic
colores	barvitý sloh stříbrného období plný řečnických figur, period
perioda	dlouhé, důmyslně osově vystavěné souvětí; věty stejně vzdálené od středu jsou vždy stejného druhu
modernismus	literární směr stříbrného období
klasicismus	literární směr stříbrného období - návrat ke klasikům Ciceronova a Augustova období
lidová latina	viz dále = vulgární latina
vulgární latina	jazyk používaný v běžné denní komunikaci (tedy ne snůška sprostáren)
ciceronská latina	stylově nejvytříbenější podoba latiny

Otázky, úkoly ad XV:

1. Nakresli časovou osu pro srovnání dějin řecké a římské literatury: vyznač názvy období

2. Kolik století trvala řecká a kolik římská literatura?

3. Ve kterých stoletích byly obě literatury v nejužším kontaktu, nebo se dokonce prolínaly?

(Využij svých znalostí dějepisu)

4. Do 2x zkopírované časové osy запиš: a/ názvy literárních žánrů

b/ jména nejdůležitějších autorů

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech středních škol. Jakékoli další využití podléhá autorskému zákonu.

BIBLIOGRAFIE

Stiebitz, F. *Stručné dějiny římské literatury*. Praha 1977. Třetí vydání. (skriptum Univerzity J.E. Purkyně)

Conte, G. B. *Dějiny římské literatury*. Vyd. 1. Překlad Dagmar Bartoňková. Praha. KLP-Koniasch Latin Press, ISBN 80-859-1787-4.

Vlašín, Š. a kol. 1984. *Slovník literární teorie*. Praha. ISBN 22-141-84.